

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ МЕТОДОМ НАОЧНОСТІ**

Виконала студентка 2 курсу
РО1–М20 групи
(денна форма навчання)
спеціальності 013 Початкова освіта
Севастьянова Юлія

Керівник:

Ковальчук О. В., старший викладач
кафедри теорії та методик початкової
освіти, кандидат педагогічних наук

Рецензент:

Горбатюк О. В., кандидат педагогічних наук,
доцент

Кам'янець-Подільський – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ МЕТОДОМ НАОЧНОСТІ	6
1.1 Сутність поняття «дослідницькі уміння».....	6
1.2 Вікові особливості розвитку дослідницьких умінь у молодших школярів	14
1.3 Методика застосування методу наочності в освітньому процесі.....	20
ВИСНОВКИ ДО I РОЗДІЛУ.....	27
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ МЕТОДОМ НАОЧНОСТІ.....	28
2.1 Діагностика рівня сформованості дослідницьких умінь методом наочності	28
2.2. Зміст експериментальної роботи у формуванні дослідницьких умінь молодших школярів.....	35
2.3 Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	47
ВИСНОВКИ ДО II РОЗДІЛУ.....	49
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТКИ.....	58

ВСТУП

Сучасне суспільство швидко розвивається, тому відбуваються зміни в політичній, економічній, соціальній, культурній, освітній сферах життя. Гуманістичні пріоритети сучасної освіти ґрунтуються на ідеях неповторності особистості, необхідності розвитку її пізнавальних інтересів і творчих здібностей, задоволення потреб шляхом залучення до дослідницької діяльності, яка організовується та здійснюється в освітньому процесі.

Нова українська школа розвивається у динамічно змінюваному світі, який постійно висуває нові вимоги до неї. Зазначимо, що одним із методів підвищення інтересу в молодших школярів до оволодіння знаннями є залучення їх до дослідної діяльності. Формування дослідницьких умінь учнів початкової школи потребує створення системи, яка б мала свої власні, характерні тільки їй, цілі й завдання, тим самим створення такого сприятливого дослідницького середовища, яке б містило пришкільні ділянки, лабораторії, зорієнтовані на формування дослідницьких умінь у школярів.

Дослідницька діяльність – це спеціально організована пізнавальна творча діяльність учнів, що характеризується цілеспрямованістю, активністю, наочністю, вмотивованістю і свідомістю, результатом якої є формування пізнавальних мотивів, дослідницьких умінь, суб'єктивних нових для учнів знань або способів діяльності. Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури свідчить про те, що різні аспекти навчально-дослідницької діяльності учнів цікавили багатьох науковців. Процес формування дослідницьких умінь в учнів розглядався вченими у різних контекстах.

Теоретично процес формування дослідницьких умінь обґрунтовували С. Гончаренко, О. Ляшенко, Н. Ничкало та ін. Формування пізнавальних умінь учнів представлено у дослідницьких роботах В. Андреева, Ю. Бабанського, П. Підкасистого, О. Савченко, А. Усової та ін. Питання організації дослідницької діяльності учнів досліджували В. Алфімов, В. Кларін, Л. Левченко, Н. Недодатко, О. Павленко, Г. Пустовіт та ін. Проблема

формування дослідницьких умінь висвітлювалася у наукових дослідженнях С. Величко, І. Войтовича, С. Гайдука, Ю. Жука, М. Остапчука. Ними зроблений значний внесок у розвиток шкільної освіти. У фундаментальних працях таких учених, як Т. Байбара, Н. Бібик, В. Бондар, Н. Голуб, В. Давидов, А. Занков, Я. Кодлюк, В. Паламарчук, О. Савченко та ін. досліджувалася проблема організації та здійснення науково-дослідницької діяльності з молодшими школярами.

Однак, як свідчить аналіз літературних джерел та практична діяльність загальноосвітніх закладів, проблема організації та здійснення дослідницької діяльності молодших школярів методом наочності залишається ще недостатньо вирішеною.

Мета полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці технології формування дослідницьких умінь молодших школярів методом наочності.

Для реалізації мети було поставлено такі завдання:

1. Здійснити аналіз стану проблеми формування дослідницьких умінь молодших школярів в науковій літературі.
2. Дати характеристику засобам наочності, які використовуються в освітньому процесі початкової школи.
3. Визначити рівні сформованості дослідницьких умінь молодших школярів.
4. Розробити та апробувати комплекс наочних методів спрямованих на формування дослідницької компетентності молодших школярів.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу здійснювали на базі Кам'янець-Подільської ЗОШ 8.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на 8 науково-практичних конференціях.

Публікації. Результати дослідження опубліковано у статті «Підходи до класифікації дослідницьких умінь у педагогічній науці» збірник наукових

праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка *Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи* (2021).

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено теоретичне узагальнення наукових джерел та розробці та експериментальній перевірці технології формування дослідницьких умінь молодших школярів методом наочності.

Проведений теоретичний аналіз наукових джерел, відповідно до першого завдання дослідження проблеми формування дослідницьких умінь у молодших школярів дозволив нам зробити наступні висновки.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що ця тема розглядається вченими у різних аспектах. Визначено сутність поняття «дослідницькі вміння». А саме, дослідницькі вміння – здійснення емпіричних та інтелектуальних дій, які складають дослідницьку діяльність та призводять до нового знання.

Доведено, що в процесі формування дослідницьких умінь у молодших школярів при вивченні природознавства важливим є врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів; використання ефективних методів навчання; доступність форм і методів дослідження, що проводяться молодшими школярами; відповідність тематики дослідження віковим особливостям та особистісним інтересам учнів; реалізація власних здібностей молодших школярів (саморозвиток, самовдосконалення).

Відповідно до другого завдання, ми з'ясували, що під час використання наочних засобів навчання необхідно дотримуватися таких умов: застосовна наочність має відповідати віку учнів; инаочність повинна використовуватися в міру і показувати її слід поступово і лише у відповідний момент уроку; спостереження має бути організоване таким чином, щоб усі учні могли добре бачити предмет, що демонструється; необхідно чітко виділяти головне, суттєве під час показу ілюстрацій; детально продумувати пояснення, що даються під час демонстрації явищ; демонстрована наочність має бути точно узгоджена зі змістом матеріалу; залучати самих учнів до знаходження бажаної інформації у наочному посібнику чи демонстраційному устрої.

Відповідно до третього завдання, нами був організований когнітивний експеримент. Суть його полягала у застосуванні діагностичної методики та спостереження. Результати, отримані під час виявлення рівня сформованості дослідницьких умінь молодших школярів свідчать про велику кількість учнів, які посідають низький рівень (40%). Це викликало необхідність організації формувального експерименту.

Відповідно до четвертого завдання, нами було розроблено та впроваджено комплекс наочних методів спрямованих на формування дослідницької компетентності молодших школярів. Нами було проведено уроки інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Результати порівняння даних, отриманих у ході діагностики рівня сформованості дослідницьких умінь молодших школярів на контрольному етапі експериментальної роботи, свідчать про ефективність проведених серій уроків у процесі формування дослідницьких умінь у молодших школярів.

Аналіз отриманих результатів пошукової роботи показав, що завдання вирішені, цілі дослідження досягнуто.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андріанов В. Є. Науково-дослідна робота студента: метод. рекомендації Кривий Ріг : КДПУ, 2009. – 408 с
2. Башинська Т. Проектувальна діяльність – основа взаємодії вчителя та учнів. Історія методу проєктів Дайджест педагогічних ідей та технологій. Школа – парк. – 2003. – № 3. – С. 49–52.
3. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах: навчальний посібник. Тетяна Миколаївна. Байбара. К. Веселка, 2008. 334 с.
4. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: [наук.-метод. посібник] К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
5. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади К. Либідь, 2003. 344 с.
6. Волкова Н.П. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів -К. Академія, 2001. - 567 с.
7. Гільберг Т. Навчально-дослідницька діяльність на уроках природознавства Учитель початкової школи, 2014. №7-8. С. 15– 17
8. Голобородько В. В. Наукова робота учнів. Програма організації науково-дослідницької діяльності учнів. – Х. : Вид. група «Основа», 2005. – 208 с.
9. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник К. Либідь, 1997. – 376 с.
10. Горкуненко П. П. Готовність студентів до науково-дослідницької діяльності : теоретичний аспект Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. – К. : НПУ, 2003. – Вип. 10. – С. 138–145.
11. Горошкіна О. М. Шляхи формування креативності майбутніх учителів української мови [Електронний ресурс] Науковий вісник Донбасу. – 2013. – № 2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_2_17

12. Демешкант Н. А. Розвиток дослідницьких умінь як основа формування наукового світогляду студентів вищих навчальних закладів Нові технології навчання. Науково-методичний збірник. – С. 23–25

13. Зайченко І.В. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Ч. 2003 528с.

14. Захожий В. В. Застосування засобів наочності на уроках фізичної культури Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2014. № 1. С. 25–29.

15. Зимняя И. А. Исследовательская работа как специфический вид исследовательской деятельности. Ижевск, 2011. 234 с.

16. Ключева Т. М. Реалізація принципу наочності на уроках у початковій школі засобами інформаційних технологій навчання Таврійський вісник освіти. 2013. № 3. С. 10–16.

17. Крючкова, Е. А. Основные подходы к исследовательской деятельности учащихся при изучении математики Преподавание математики в школе. М. Просвещение. - 2017. № 3. С. 16-19

18. Кузнецова І. О. Проектна технологія в школі, як умова формування відповідальної та свідомої особистості Науковий вісник Миколаївського державного університету. Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Миколаїв : МДУ, 2006. – Т. 1., Вип. 12. – С. 224–229.

19. Кузьмінський А. І. Педагогіка: [підруч. – 2-ге вид., перероб. і доп.] К. : Знання, 2007. – 447 с.

20. Леонтович А. В. Организационно-содержательные проблемы развития исследовательской деятельности учащихся Исследовательская деятельность учащихся в современном образовательном пространстве Под общей редакцией А.С. Обухова. М.: НИИ школьных технологий, 2006. С. 112-116

21. Мешкова А.В. Дослідницька діяльність молодших школярів та основа формування дослідницьких умінь Початкова освіта : історія, проблеми, перспективи. Ніжин: НДУ ім..М.Гоголя, 2018. С.157-159.

22. Мешкова А.В. Застосування засобів наочності під час формування дослідницьких умінь молодших школярів Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку. Бердянськ: БДПУ, 2018. С.226-229.

23. Мієр Т. І. Організація навчально-дослідницької діяльності молодших школярів : монографія Кіровоград : ФО-П Александрова М. В., 2016. 424 с.

24. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. К, 2003. 327с.

25. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2011. 392 с. 32.

26. Олексюк О. Є. Теоретичні основи методу проектів як педагогічної технології Наукові праці: науково-методичний журнал. Педагогічні науки. Миколаїв : МДГУ імені П. Могили, 2004. – Т. 36. Вип. 23. – С. 45–49.

27. Онищук В. А. Типы, структура и методика урока в школе К. : Радянська школа, 1976. – 184 с. 222

28. Онищук О. В. Активізація навчання старшокласників К. : Рад. Школа. – 128 с.

29. Обухов А.С. Исследовательская позиция по отношению к миру, другим, себе Исследовательская деятельность в современном образовательном пространстве: сб. статей М., 2006. С. 66 – 77.

30. Педагогіка: навч. посібник / під ред. П. І. Підкасистого. М., 2008. С. 227–228.

31. Пелагейченко М. Умови організації проектної діяльності Відкритий урок. – 2009. – № 4. – С. 22–25

32. Поліхун Н. Метод проектів у програмі «відкрий серце розуму» Підручник для директора. – 2005. – № 9–10. – С. 96–100. 246. Пономарев Я. А. Психологія творчества / Яков Александрович Пономарев. – М. : Наука, 1976. – 303 с.

33. Раєвська І. М. Діагностика дослідницьких умінь учителів початкової школи у системі післядипломної педагогічної системи [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://likeinvest.org.sworld.com.ua>

34. Ремех Т. Метод проектів у громадянській освіті Директор школи. – 2004. – № 7–10. – С. 163–169.

35. Румянцева, Н.Ю. Організація навчально-дослідної діяльності молодших школярів / Н. Ю. Румянцева. - М.: Просвещение, 2001. - С.34.

36. Семенова Н.А Еволюція дидактичних уявлень про дослідницьку діяльність у вітчизняній педагогічній теорії та практиці Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Модернізація освіти та підвищення кваліфікації» (Томськ, 26-27 листопада). Том 2. - Томськ, 2003. С.191-195.

37. Семенова Н.А. Аспекти організації дослідницької діяльності в початковій школі Міжнародна науково-практична конференція «Гуманітарні дослідження та їх роль у розвитку педагогічної освіти» (4-5 листопада 2002 р): Матеріали конф. У 2-х томах.-Т.1.: Томськ: Видво ТГПУ, 2004 .С.58-61.

38. Семенова, Н.А. Дослідницька діяльність учнів Початкова школа .2006. № 2. С.45-49.

39. Савенков А. И. Методика исследовательского обучения младших школьников: методическое пособие М. Федоров. 2016. 540 с.

40. Сучасний урок: теорія і практика моделювання: навч.посібник.К. ТОВ «Праймдрук», 2011. 352 с.

41. Фалько М.І. Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів музики у вищих педагогічних закладах освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» Київ, 2005. 20 с.

42. Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти К. Академія, 2002. 528с. 54. Харламов І.Ф. Педагогіка. – М.: Градарікі, 2005. – 424 с.

43. Фурман А. В. Оптимізація розумового розвитку школярів: психологічний аспект Радянська школа. – 1989. – № 9. – С. 51–57.

44. Фурсова А. Від літературної компетенції – до життєвої компетентності Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – № 5. – С. 12–21

45. Чернецька Т. І. Освітнє середовище навчально-дослідницької діяльності дітей: особливості проектування, моделювання і функціонування Наукові записки Малої академії наук України: збірник наукових праць. Випуск 1. Серія : Педагогічні науки. –К. : ТОВ «СІТПРІНТ», 2012. С. 50–63.

46. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник К. Либідь, 2002. 560 с. 115